

4. Nota, której nie przyjął ambasador Grzybowski

17 września Rzeczpospolita walcząca z niemieckim najazdem otrzymała cios w plecy. O świcie liczące około półtora miliona żołnierzy oddziały Armii Czerwonej wkroczyły na wschodnie tereny Polski. Związek Radziecki zrealizował tym samym polityczny zamiar rozciągnięcia swej strefy interesów, ujęty w tajnym protokole do niemiecko-radzieckiego paktu o nieagresji, który podpisali 23 sierpnia 1939 roku ministrowie spraw zagranicznych III Rzeszy i ZSRR – Joachim von Ribbentrop i Wiaczesław Mołotow.

Na krótko przed rozpoczęciem agresji, o godz. 3 nad ranem zastępca komisarza spraw zagranicznych ZSRR Władimir Potiomkin wezwał ambasadora RP w Moskwie Wacława Grzybowskiego i usiłował wręczyć mu notę uzasadniającą wkroczenie Armii Czerwonej do Polski. Ambasador odrzucił zawarty w niej argument o zaniku państwa polskiego i odmówił przyjęcia dokumentu. Tekst noty – uzyskany od dyplomatów rosyjskich w Rumunii dzięki kontaktom ambasady RP w Bukareszcie – dotarł do rąk ministra Becka przebywającego w Kutach na pograniczu polsko-rumuńskim 17 września około południa. Minister zaakceptował postępowanie ambasadora i polecił personelowi czterech polskich placówek – ambasady w Moskwie, konsulatów generalnych w Kijowie i Mińsku oraz konsulatu w Leningradzie – opuszczenie ZSRR. Na przeszkodzie ewakuacji stanęła decyzja władz radzieckich, które przyznały przywileje dyplomatyczne ambasadorowi Grzybowskiemu, ale odmówiły ich pozostałym dyplomatom. Rosjanie zmienili stanowisko i wydali Polakom wize wyjazdowe po interwencji ambasadorów mocarstw zachodnich. Polski personel dyplomatyczny mógł opuścić ZSRR dopiero 10 października. Mimo starań i interwencji nie udało się odszukać konsula generalnego RP w Kijowie Jerzego Matusińskiego, który został najprawdopodobniej aresztowany i zamordowany przez NKWD. „Jesteśmy w stanie wojny z Rosją już przez sam fakt agresji. (...) Dla zaistnienia stanu wojny formalne jej wypowiedzenie nie jest warunkiem koniecznym. Wojna rosyjsko-japońska 1904 lub polsko-niemiecka z 1939 są tego klasycznymi przykładami” – komentował w kilka miesięcy później stan stosunków polsko-radzieckich były minister spraw zagranicznych Jan Szembek.

Telefonogram nadany przez p. Chargé d' Affaires A. Ponińskiego
z Ambasady R.P. w Bukareszcie do Konsulatu R.P. w Czerniowcach

Tekst Noty, którą Komisarz Potiemkin zamierzał złożyć Ambasadorowi
Grzybowskiemu a której przyjęcia ten ostatni odmówił .

Tekst Noty : Wojna polsko-niemiecka wykazała brak spójności Państwa
Polskiego. W przeciągu 10 dni operacji wojennych Polska straciła
wszystkie swoje ośrodki przemysłowe i intelektualne.

Warszawa, stolica Polski, przestała istnieć. Rząd Polski od
10-ciu dni nie daje znaku życia o swym istnieniu, co oznacza, że
Rząd Polski i Państwo polskie przestały istnieć.

Przez ten fakt Pakt o nie agresji polsko-sowiecki stracił
swoją wartość.

Pozostawiona bez Rządu i kierownictwa Polska zamienia się
na terytoria, na których wszelkie niespodzianki są możliwe, które
mogą stać się niebezpieczeństwem dla Związku Sowieckiego. Z tego
powodu Sowiety, które dotychczas były neutralne, nie mogą nadal za-
chować stanowiska neutralnego / garder une attitude neutre / w stp-
sunku do tego niebezpieczeństwa. Rząd sowiecki nie może ustosunko-
wać się biernie do faktu, że Zachodni Białorusini i Ukraińcy, w któ-
rych żyłach płynie ta sama krew jak i u Białorusinów i Ukraińców
w Związku Sowieckim, byłiby pozostawieni bez obrony.

W tych warunkach Rząd Sowiecki dał rozkaz Czerwonej Armii
przekroczenia granic i wzięcia pod swoją obronę życia i mienia
Zachodnich Białorusinów i Ukraińców. Jednocześnie Związek Sowiecki
ma zamiar uwolnić Naród polski od tej strasznej wojny, w jaką go
wpędzili jego kierownicy.

Koniec tekstu noty.

Nota powyższa została uzyskana przez Ambasadę R.P. w Buka-
reszcie ze źródeł sowieckich w drodze prywatnej. Tekst noty był
ogłoszony przez stacje radiowe sowieckie i inne.

Telefonogram przyjął w Czerniowcach p. Konsul Jakubski dn.
17 września 1939 o godz. 13.35

Tekst noty przetelefonował p. Konsul Jakubski do Kut dn.
17/IX 1939 r. o godz. 14 m. 10. Telefonogram w Kutach przyjął
p. Radca Zembrzusi z Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych.

Czerniowce, dn. 17 września 1939 r.

Telefonogram Ambasady RP w Bukareszcie z tekstem noty radzieckiej z 17 września 1939 r.